

Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies
1 (9) /2018
ISSN 2409-952X

Youth in Central and Eastern Europe
Sociological Studies

1 (9) /2018

ISSN 2409-952X

www.youthjournal.eu

WYDAWCA

***Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu, Ukraina;
Ukraińskie Towarzystwo Socjologiczne;
Instytut Socjologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Polska;
Instytut Socjologii Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej
w Przemyślu, Polska***

ВИДАВЦІ

***Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна;
Соціологічна асоціація України;
Інститут соціології Жешувського університету, Республіка Польща;
Інститут соціології Вищої державної східноєвропейської школи у Перемишлі,
Республіка Польща***

82100 Україна

Львівська область

м. Дрогобич

вул. Лесі Українки, 46, кім.210

тел. (38 032 44) 3-81-44

КОНТАКТИ:

redakcja@youthjournal.eu

RADA NAUKOWA:

Ludmila Sokóriańska – dr hab., profesor (Uniwersytet w Charkowie, Ukraina) – **przewodnicząca rady**
Nadija Skotna – dr hab., profesor (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)
Ilya Kononov – dr hab., profesor (Uniwersytet w Ługańsku (Starobilsk), Ukraina)
Witalij Oniszczyk – dr hab., profesor (Uniwersytet w Odessie, Ukraina)
Wiktor Sawka – dr, docent (Politechnika Lwowska, Ukraina)
Walentina Chepak – dr hab., profesor (Uniwersytet w Kijowie, Ukraina)
Beata Halicka – dr hab., profesor (Uniwersytet Adama Mickiewicza, Polska)
Jarosław Moklak - dr hab., profesor (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
Marian Niezgoda – dr hab., profesor (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
Antoanela Petkowska – Ph.D, profesor (Ss. Cyril and Methodius University, Macedonia)
Olena Strelnyk – dr, docent (Uniwersytet w Kijowie, Ukraina)
Teresa Soldra-Gwizdź – dr hab., profesor (Uniwersytet Opolski, Polska)
Barbara Wiśniewska-Paź – dr hab., profesor (Uniwersytet Wrocławski, Polska)
Marta Zahorska- Bugaj – dr hab., profesor (Uniwersytet Warszawski, Polska)
Maria Zielińska – dr hab., profesor (Uniwersytet Zielonogórski, Polska)
Beata Szluz – dr hab., profesor (Uniwersytet Rzeszowski, Polska)
Aleksiej Skowikow – dr, docent (Uniwersytet Humanistyczny w Moskwie, Rosja)
Walerij Łukow – dr hab., profesor (Uniwersytet Humanistyczny w Moskwie, Rosja)
Andrzej Szumilow – dr., docent (Uniwersytet Czuwaski, Rosja)

НАУКОВА РАДА:

Людмила Сокурянська – доктор соціологічних наук, професор (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна) – **голова ради;**

Надія Скотна – доктор філософських наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна);

Ілля Кононов – доктор соціологічних наук, професор (Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна);

Віталій Онищук – доктор соціологічних наук, професор (Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова, Україна);

Віктор Савка – кандидат соціологічних наук, доцент (Національний університет «Львівська політехніка», Україна);

Барбара Вішнєвська-Паз – доктор габілітований, професор (Вроцлавський університет, Республіка Польща);

Валентина Чепак – доктор соціологічних наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна);

Беата Галицька – доктор габілітований, професор (Познаньський університет імені Адама Міцкевича);

Марія Зелінська – доктор габілітований, професор (Зеленогурський університет, Республіка Польща);

Марта Загорська -Бугай – доктор габілітований, професор (Варшавський університет, Республіка Польща);

Ярослав Мокляк – доктор габілітований, професор (Ягеллонський університет, Республіка Польща);

Маріан Нєзгода – доктор габілітований, професор (Ягеллонський університет, Республіка Польща);

Антоанела Петковська – Ph.D, професор (Університет Св. Кирила і Мефодія, Македонія);

Олена Стрельник – кандидат соціологічних наук (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна);

Тереза Солдра-Гвіждж – доктор габілітований, професор (Опольський університет, Республіка Польща);

Беата Шлюз – доктор габілітований, професор (Жешувський університет, Республіка Польща)

Олексій Сковіков – кандидат філософських наук, доцент (Московський гуманітарний університет, Російська Федерація);

Валерій Луков – доктор філософських наук, професор (Московський гуманітарний університет, Російська Федерація);

Андрій Шумілов – кандидат політичних наук, доцент (Чуваський державний педагогічний університет імені В.Я.Яковлева, Російська Федерація);

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Redaktor naczelny: Switłana Szczudło – dr hab., profesor (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)

Zastępca redaktora naczelnego: Piotr Długosz – dr hab. (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska)

Redaktorzy tematyczni:

Jarosław Komarnicki – dr., docent (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)

Iryna Mirczuk – dr., docent (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)

Sławomir Solecki – dr (Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu, Polska)

Radosław Marzęcki – dr (Uniwersytet Pedagogiczny, Polska)

Rafał Boguszewski – dr (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Polska)

Marcjanna Nózka – dr (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Dorota Szaban – dr (Uniwersytet Zielonogórski, Polska)

Klara Kovacs – dr (Uniwersytet w Debreczynie, Węgry)

Sekretarze redakcji:

Bogdanna Gwozdecka – dr (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)

Mariusz Palak – dr (Uniwersytet Rzeszowski, Polska)

Redaktor techniczny:

Juriy Dmytryszyn – dr., docent (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)

Redaktor statystyczny:

Rafał Boguszewski – dr (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Polska)

Redaktorzy językowi:

język polski: **Dominika Długosz-Izdebska** – doktorantka (Uniwersytet Rzeszowski, Polska)

język ukraiński: **Iryna Niewmierżicka** (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)

język rosyjski: **Oleksandra Proć** (Uniwersytet w Drohobyczu, Ukraina)
język angielski: **Wojciech Pyć** – doktorant (Uniwersytet Rzeszowski, Polska)

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Головний редактор: Світлана Щудло – доктор соціологічних наук, професор
(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна)

Заступник головного редактора: Пьотр Длугош – доктор габілітований
(Педагогічний університет, Республіка Польща)

Тематичні редактори:

Ярослав Комарницький – кандидат історичних наук, доцент
(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна)

Ірина Мірчук – кандидат філософських наук, доцент

(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна)
Славомир Солецький – доктор (Вища державна східноєвропейська школа у Перемишлі,
Республіка Польща)

Радослав Маженскі – доктор (Педагогічний університет, Республіка Польща)

Марціянна Нужка – доктор (Ягеллонський університет, Республіка Польща)

Дорота Шабан – доктор (Зеленогурський університет, Республіка Польща)

Клара Ковач – доктор (Дебреценський університет, Угорщина)

Секретарі редакції:

Маріуш Пеляк – доктор (Жешувський університет, Республіка Польща);

Богданна Гвоздецька – кандидат соціологічних наук (Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, Україна)

Статистичний редактор:

Рафал Богушевські – доктор (Головна школа сільського господарства у Варшаві, Республіка Польща)

Юрій Дмитришин – кандидат юридичних наук, доцент

(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна)

Літературні редактори:

польська мова: **Домініка Длугош-Іздебська** – докторант (Жешувський університет, Республіка Польща);

українська мова: **Ірина Невмержицька** – редактор (Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, Україна);

російська мова: **Олександра Проць** – кандидат юридичних наук, доцент

(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна)

англійська мова: **Войцех Пиць** – докторант (Жешувський університет, Республіка Польща).

TABLE OF CONTENTS

**СВІТЛАНА ЩУДЛО
ОКСАНА ЗАБОЛОТНА
ТЕТЯНА МЕДИНА**

**МОВА НАВЧАННЯ УЧНІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У
ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ЧИ ЦІННІСНА
ФУНКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

(Svitlana Shchudlo, Oksana Zabolotna, Tetiana Medina. LANGUAGE OF INSTRUCTION OF NATIONAL MINORITIES IN CHERNIVTSI REGION: THE UKRAINIAN LANGUAGE INSTRUMENTAL OR AXIOLOGY FUNCTIONS)..... **6**

АЛЛА НІКОЛАЄВСЬКА

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СЕКСУАЛЬНОГО
ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ**

(Alla Nikolaievska. ACTUAL PROBLEMS AND TENDENCIES OF TEENAGE SEXUAL LIFE).....**29**

ІННА ПАК

**АКАДЕМІЧНЕ ШАХРАЙСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА (ЗА
РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)**

(Inna Pak. ACADEMIC CHEATING AS AN ELEMENT OF THE UKRAINIAN STUDENTS' ACADEMIC CULTURE (ACCORDING TO RESULTS OF SOCIOLOGICAL RESEARCH).....**41**

АЛЕКСАНДР ГОЛИКОВ

**НЕДОПУСТИМОЕ КАК ЗНАНИЕВАЯ СТРУКТУРА:
ЭМПИРИЧЕСКИЙ ЗОНДАЖ ВОСПРИЯТИЯ МОЛОДЁЖИ
ХАРЬКОВА (МЕЖПОКОЛЕНЧЕСКИЙ СРЕЗ)**

(Alexander Golikov. IMPERMISSIBLE AS A KNOWLEDGE STRUCTURE: EMPIRICAL SKETCH OF KHARKOV YOUTH' PERCEPTION (INTERGENERATIONAL ASPECT).....**49**

Щудло Світлана*
Заболотна Оксана*
Медіна Тетяна*

МОВА НАВЧАННЯ УЧНІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ЧИ ЦІННІСНА ФУНКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті представлені окремі результати проекту Української асоціації дослідників освіти «Сприяння міжкультурному діалогу щодо вивчення української мови представниками національних меншин у Чернівецькій області», реалізованому авторами статті у травні – листопаді 2018 року в рамках проекту "Просування реформ в регіоні" Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) та "Європейської правди" за сприяння Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження». На основі результатів глибоких інтерв'ю у статті зосереджено увагу на чинниках, які визначають ставлення представників національних меншин до оволодіння українською мовою. Автори розглядають проблему крізь призму інструментальної та ціннісної функцій української мови.

***Ключові слова:** освіта, реформа освіти, національні меншини, мова навчання національних меншин*

***Світлана Щудло** – доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри правознавства, соціології та політології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, президент Української асоціації дослідників освіти; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5038-5290>.

Наукові інтереси: соціологія освіти, реформа освіти, соціологія молоді, молодь в суспільстві ризику.

E-mail: svitlana.shchudlo@gmail.com

***Оксана Заболотна** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, віце-президент Української асоціації дослідників освіти; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4901-1053>.

Наукові інтереси: порівняльна педагогіка, методика викладання англійської мови, альтернативна освіта.

E-mail: oxana.zabolotna@gmail.com

***Тетяна Медіна** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології, соціального забезпечення та місцевого самоврядування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, член Української асоціації дослідників освіти; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2323-7513>.

Наукові інтереси: соціологія освіти, соціологія сім'ї, соціологія молоді, гендерні дослідження.

E-mail: medina.tetiana@gmail.com

The article presents some outcomes of the Ukrainian Educational Research Association Project "Facilitating an Intercultural Dialogue about National Minorities' Learning the Ukrainian Language in Chernivtsi Region" realized by the article authors in May – November 2018 as part of "Reforms to the Regions Project" of the Institute of Economical Research and Political Consultations and the European Truth newspaper funded by European Commission and International Renaissance Foundation. Based on in-depth interviews the article focuses on the factors that influence national minorities' attitudes towards learning the Ukrainian Language. The authors view the problem at an angle of instrumental and axiology functions of the language.

Keywords: *education, educational reform, national minorities, national minorities' language of instruction*

ВСТУП

Багатонаціональний склад Чернівецької області спричиняє характерні особливості поведінки населення у політиці, у міграційній та економічній активностях а також у багатьох інших аспектах повсякденного життя. Особливий вияв етнопонаціональна структура області знаходить й в освітніх стратегіях. Історично зумовленою є багатокультурна специфіка Чернівецької області, у якій є території компактного проживання національних меншин, для яких українська мова не є рідною. В області румуни, слідуючи за українцями, посідають друге місце за чисельністю і налічують 114,6 тис. осіб, молдовани – третє місце з кількістю 67,2 тис. осіб (Про кількість та склад населення).

Прийняття нового Закону України «Про освіту» (Про освіту, 2017) та імплементація його положень, насамперед, статті 7 «Мова освіти» викликало певне соціальне напруження у регіоні. Беззаперечно, що державна та регіональна політика в освітній сфері Буковини зорієнтовані на реалізацію законодавства щодо забезпечення освітніх потреб національних меншин, які проживають у Чернівецькій області. Можливості вивчення рідної мови реалізуються в різних формах, про що свідчать статистичні освітні дані дані періоду незалежності України. Водночас, прослідковується тенденція зменшення чисельності румуномовних шкіл та дітей, які в них навчаються. Так, у 1994 р. в області з 273 діючих шкіл 96 були румуномовними, у яких навчалося 21,6 тис. учнів (16,5%) (Шевченко 2016, с. 213). У 2018 році в області українською мовою вже навчаються 89 % учнів, румунською – 10,7 % (57 шкіл), російською – 0,3 % (1 школа) (Звіт про роботу освітньої галузі, 2017). Для двомовних шкіл притаманна тенденція скорочення кількості учнів в класах з румунською мовою навчання.

Ситуація у сфері шкільної освіти, що склалася в досліджуваному регіоні, характеризується скорочення мережі шкіл з румунською мовою

викладання. Це може бути зумовлено демографічними процесами (зокрема, зменшенням народжуваності). Також не варто відкидати того факту, що в Україні скорочується кількість малокомплектних шкіл, які розташовані переважно в сільській місцевості. Цей процес поширився на всі школи, незалежно від мови викладання. Не варто залишати поза увагою і батьківські практики щодо вибору мови навчання дітей. Зважування шансів на вступ до закладів вищої освіти, а також життєвих шансів на ринку праці можуть бути вагомими причинами віддати дітей навіть не в двомовну школу, а в українську. Мережа шкіл з румунською мовою навчання скорочується, на що звертають увагу представники національно-культурних товариств. Вони досить критично сприймають нову редакцію Закону України «Про освіту» (зокрема, статтю 7), яка зменшує можливості навчання рідною мовою в школах національних меншин після закінчення молодшої школи.

Таким чином, означені тенденції, доповнені змінами освітнього законодавства щодо мови національних меншин у бік збільшення частки навчального часу та предметів, які будуть вивчатися українською мовою, викликали занепокоєння у представників національних меншин і навіть певний супротив.

Метою нашої публікації є емпірико-соціологічний аналіз ціннісного ставлення суб'єктів освіти у Чернівецькій області до української мови, виявлення, якою мірою українська мова виконує інструментальну та ціннісну (термінальну) функції в середовищі національних меншин.

Наша публікація ґрунтується на результатах емпірико-соціологічного дослідження, що виконане авторами цієї статті в межах проекту Української асоціації дослідників освіти «Сприяння міжкультурному діалогу щодо вивчення української мови представниками національних меншин у Чернівецькій області», реалізованим у травні – листопаді 2018 року в рамках проекту "Просування реформ в регіони" Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) та «Європейської правди» за сприяння Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження». Мета проекту – проведення емпірико-соціологічного та аналітичного дослідження з розробкою рекомендацій для налагодження діалогу між представниками національних меншин Чернівецької області та керівництвом освітньої галузі області та районів щодо реалізації Статті 7 Закону України «Про освіту». Вихідною позицією нашого теоретичного аналізу є ідея Р. Інґльхарта щодо ціннісного «зсуву» в глобальній та локальній перспективах, а саме про транзит від матеріалістичних до постматеріалістичних (постмодерністських) цінностей (Inglehart, 1997).

Більш детально ці теоретичні засади прописані у праці, опублікованій на емпірико-соціологічних матеріалах досліджень молоді на

пограниччя Центрально-Східної Європи (Sokuryanska, Shchudlo, 2018; Сокурянська, Щудло, 2017). Варто згадати також статтю Т. Медіної та Н. Варги (Медіна, Варга, 2017), в якій основний акцент робиться на дослідженні мотивів отримання вищої освіти та еміграційних орієнтацій випускників сільських національних шкіл пограничних районів Закарпатської та Чернівецької областей. У контексті вказаних досліджень доводиться, що лідируюче місце в системі цінностей молоді посідає така цінність, як самореалізація, насамперед, в обраній професії (Сокурянська, Щудло, 2017). Виходячи з цього, у нашій статті ми будемо розглядати погляди основних освітніх стейкхолдерів регіону на вивчення української мови у закладах освіти Чернівецької області крізь призму осмислення потреби у знанні державної мови для ефективної соціалізації та використання у майбутній професійній діяльності та/або як термінальної цінності, як маркера громадянської ідентичності.

ЕМПІРИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використані результати 70 глибинних інтерв'ю, проведених авторами у період з 23 травня по 23 липня 2018 року за наданим Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій інструментарієм. Гайди глибинних інтерв'ю містили питання, пов'язані з оцінкою якості викладання української мови, ставленням до мовної політики в освітній сфері та оцінками статті 7 Закону «Про освіту», заходів налагодження діалогу з представниками національних меншин щодо мовного питання в освіті.

Учасниками інтерв'ю стали респонденти, які проживають або/та працюють у двох румуномовних районах Чернівецької області – Герцаївському та Новоселицькому, а також у місті Чернівці. До вибірки були включені представники цільових груп проекту – освітяни (керівники районних відділів освіти, директори та вчителі шкіл, викладачі інших закладів середньої освіти з румунською та українською мовою викладання), учні-старшокласники та їхні батьки, представники політичних партій та громадських організацій, а також національно-культурних товариств. Опитування було проведено з дотриманням етичних дослідницьких стандартів (Транскрипти глибинних інтерв'ю, 2018).

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Результати зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) як індикатор володіння українською мовою

Аналіз результатів ЗНО за 2018 рік свідчить про низьку успішність учнів шкіл з румунською мовою навчання в опануванні українською мовою. Місцем компактного проживання румуномовних є чотири райони області – Герцаївський, Глибоцький, Сторожинецький, Новоселицький райони (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Співвідношення кількості учнів, які не подолали 100-бальний поріг ЗНО з української мови, до кількості румуномовного населення в районах його компактного проживання

Райони компактного проживання румун Чернівецької області	Кількість представників з румунською етнічною приналежністю, у % до загальної кількості населення	Кількість учнів, які не подолали поріг, у % до кількості осіб, які брали участь в тестуванні
Герцаївський	91,5	51,8
Глибоцький	45,3	37,6
Сторожинецький	36,8	39,7
Новоселицький	64,3	28,8
Всього по області	19,8	24,91

Джерело: укладено авторами за (Костащук, 2004 , с.80; Регіональні дані ЗНО-2018)

Як бачимо з таблиці, учні з румуномовних районів демонструють гірші знання української мови. Найгірші результати має Герцаївський район, де румуномовні школи складають найбільшу кількість. Для решти районів притаманне менш компактне розселення, значна кількість змішаних шлюбів, більш інтенсивне спілкування з україномовним населенням. У Новоселицькому районі створено більше можливостей для вибору мови навчання, в ньому існує більше двомовних шкіл. Можна припустити, що саме цими факторами можна пояснити меншу кількість тих, хто не зміг подолати 100-бальний поріг ЗНО в Новоселицькому районі.

Варто згадати про особливості трудової міграції, притаманні для прикордонних районів Буковини. З дев'яностих років ХХ століття у згаданих районах Чернівецької області розпочалася жіноча трудова міграція до Італії, Португалії, Іспанії. Цей процес триває і в даний час, тому проблема соціального сирітства залишається актуальною. Бабусі та інші родичі, які є основними вихователями дітей в таких сім'ях,

здійснюють менший контроль за навчанням, і це також може бути однією з причин низької успішності на ЗНО.

Не слід відкидати і того факту, що більшість малокомплектних шкіл знаходяться саме в сільській місцевості, а на нижчу якість знань випускників таких шкіл освітяни звертають увагу вже давно. На їхню думку, вчителі в таких школах змушені викладати по кілька предметів, а через відсутність здорової конкуренції, змагальності, суперництва серед учнів падає мотивація (Котвіцька, 2017).

Аналіз результатів ЗНО-2018 в Герцаївському районі дозволяє підтвердити гіпотезу про те, що в школі з українською мовою навчання румуномовні учні мають більше можливостей для отримання якісних знань з української мови. Як бачимо з таблиці 2, учні Герцаївської ЗОШ І-ІІІ ступенів (з українською мовою викладання) мають високі результати, на противагу цьому випускники Герцаївського районного ліцею імені Георгія Асакі (з румунською мовою викладання) продемонстрували помітно гірший рівень володіння українською мовою.

Таблиця 2 – Результати ЗНО з української мови в школах м. Герца

Заклад освіти/інші категорії учасників		Кількість осіб, які взяли участь у ЗНО	% учасників, які					
Назва	Тип		не подо- лали поріг	отримали відповідний результат за шкалою 100-200 балів				
				[100-120)	[120-140)	[140-160)	[160-180)	[180-200]
Герцаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Герцаївської районної ради Чернівецької області	середня загальноосвітня школа	14	0.00	0.00	7.14	28.57	35.71	28.57
Герцаївський районний ліцей імені Георгія Асакі Герцаївської районної ради Чернівецької області	Ліцей	18	55.56	27.78	11.11	0.00	5.56	0.00

Джерело: (Регіональні дані ЗНО, 2018.)

Не можна відкидати і такого важливого фактору, як методичний рівень викладачів української мови. Зокрема, під керівництвом вчителя української мови Герцаївської ЗОШ І-ІІІ ст. О. І. Пріскурій здійснюється підготовка до ЗНО для учнів Герцаївського району. Такий напрям

діяльності, запропонований Герцаївським відділом освіти, вже декілька років демонструє позитивні результати.

Чинники рівня володіння учнями-представниками національних меншин державною мовою

Результати глибинних інтерв'ю дали досить розлогий матеріал для аналізу чинників володіння учнями українською мовою у Чернівецькій області. Як засвідчили проаналізовані нами результати ЗНО, рівень володіння українською мовою учнями шкіл з мовою викладання національних меншин Чернівецької області є нижчим, аніж в інших областях України.

Серед причин недостатнього рівня володіння учнями-представниками національних меншин державною мовою респондентами-освітянами (керівниками шкіл та вчителями) було названо:

- **Неможливість однаково добре володіти рідною (румунською) і державною (українською) мовами, мовну інтерференцію** («Якщо дитина більшу частину часу спілкується своєю рідною мовою, то вона не може так досконало володіти українською або іншою» (О-КШ-У-1)¹. «Діти не вміють грамотно писати, або слова бувають у румунських класах путають «g» і «x», путають «i» і «ii», а це все помилки (О-КШ-Р-1). «Це дуже важке дітям випробовування і навантаження надзвичайне три мови, вони ще свої добре не знають, а іноземну мову я б пізніше вводила – це моя думка» (О-ВУМ-Р-3). «Ні, це пов'язано не з якістю підручників і викладанням. Це пов'язано з тим, що діти не українці і їм тяжко, бо вони думають своєю мовою» (О-ВІП-Р-4).

- **Різну кількість годин, відведену на вивчення предметів, винесених на ЗНО** («Не всі вивчають однаково – у когось 2 години на вивчення предмету, у когось 4-6» (О-КШ-У-1)).

- **Учнівський контингент** («Коли мене «били по голові», я пояснювала, що 50%, тому що такий контингент» (О-КШ-У-2). «Що стосується села, то вони часто йдуть в 10 клас, тому що просто немає куди йти і вони думають: закінчу 10 класів і піду на роботу. І тому там уже підбір дітей у порівнянні нижчий» (О-КШ-У-3). «До нас приходять не найкращі випускники. І, розумієте, навіть якщо там буде викладання українською, то вони там так само не будуть нею володіти» (О-КШ-У-4)).

¹ Кодування учасників глибинних інтерв'ю подано наприкінці статті в додатку1. У цитатах збережена мова учасників дослідження.

- **Відсутність хороших учителів** («Там недостатньо кадрів для викладання саме українською мовою» (О-КШУ-3). «Кадри не є україномовні, там працюють вчителі російські, переформатовані на українських» (О-ВІП-Р-1).

- **Відсутність мотивації з боку учнів** («Немає мотивації у дітей до вивчення мови. Вони все рівно знають, що для життя і для вступу їм треба румунська» (О-КШ-У-3). «Тут впливає фактор бажання навчатися» (О-КШ-У-4). «Викладач може бути прекрасний, може викладати чудово, але діти не хочуть цього взяти» (О-КШ-У-5). «Немає мотивації до навчання тих дітей, що не хочуть навчатися» (О-КШ-Р-1). «Учні самі винуваті, у них нема інтересу до цього» (О-ВІП-Р-2). Нє, якість викладання нормальна, діти не хочят, їм не потрібні ці знання, не потрібні. Вони ідут в бригади на стройки і мают гроші, не хочят» (О-ВІП-Р-6)

- **Обов'язковість ЗНО з української мови** («По-перше, не всім потрібно здавати це ЗНО з української мови, я розумію, що вони хочуть грамотних людей, але для того, щоб грамотних тягнути, треба у них спитати, що їм потрібно» (О-ВІП-Р-1). «Я не згоден із нашим ЗНО. Я би прийняв ЗНО лише на поступлення. Тільки ті, що хочуть на бюджет. І решта нехай оплачують своє навчання» (О-ВІП-Р-5).

- **Недостатньо переконливі перспективи в Україні, орієнтованість молоді на виїзд закордон** («Учень, який зацікавлений у подальшому працювати за кордоном, він не буде зацікавлений у вивченні української мови» (О-КШ-У-4). «Все залежить не від того, чи володіє людина мовою, чи не володіє. Чи є перспектива в державі. Все залежить від економічного рівня і розвитку держави. Якщо держава дає перспективи, то учень вивчить українську мову» (О-КШ-У-5). «Але діти не хочуть вивчати. Якби була мотивація тут жити – навчалися би тут» (О-КШ-Р-4). «Але, якщо хочеш посприяти, щоб вони лишилися тут, незалежно чи це румуни, чи українці, то створи їм умови, щоб вони реалізувались після» (О-ВІП-Р-1). «Знаєте, якщо держава нормальна, все добре в державі, то людина пишає ться цим, а коли людина розуміє після 10-11 класу, що треба вчити польську чи якусь європейську мову, щоб вона поїхала заробити, то більше води, звісно» (О-ВІП-У-1). «Є в нас діти, які кожного року поступають вчитись у Румунію» (О-ВІП-Р-4).

- **Відсутність зацікавленості з боку сім'ї** («А діти, які не вчилися, у них там немає батьків, соціальні сироти, скажемо так і батьки за кордоном, то вони не будуть знати» (О-КШ-У-4). «Батьки не

бачать в українській мові перспектив, і ніхто її вчити не буде» (О-КШ-У-5). «Якщо в родині не розуміють або не планують пов'язувати майбутнє з державою, а десь є якісь орієнтири на Румунію, то є просто несприйняття» (О-ВУМ-Р-4).

- **Невідповідність ЗНО шкільній програмі** (*«У нас ЗНО включає те, що в програмі ніколи не читалося. Ти повинен додатково вчитися» (О-КШ-У-5).*

- **Відсутність мотивації вчителів викладати українською мовою** (*«У наших вчителів немає мотивації, щоб підвищувати свій професійний рівень» (О-КШ-Р-4).*

Серед означених вище причин недостатнього рівня володіння учнями-представниками національних меншин державною мовою **учні старших класів згадують:**

- **Неможливість однаково добре володіти рідною (румунською) і державною (українською) мовами, мовна інтерференція** (*«А сочинения реально сложно было, потому что дома я говорю по-румунски, с друзьями по-русски, только в школе по-украински и поэтому мне было сложно» (У-УСК-Р-5). «У нас немає такої можливості (спілкуватися українською), бо українці з народження спілкуються українською» (У-УСК-Р-7).*

- **Недостатньо переконливі перспективи в Україні, орієнтованість молоді на виїзд закордон** (*«То есть, если человек хочет остаться и работать в Украине, то он сможет выучить украинский язык, потому что тут все так говорят и это невозможно. Человек может уехать за границу, не зная языка и там его выучить. Тут вопрос был в языке или в качестве жизни» (У-УСК-Р-4). «Был случай, что один мальчик говорил: зачем мне аттестат? Мой отец работает строителем в Москве и брат мой тоже. Я тоже хочу туда уехать» (У-УСК-Р-6). «Вони їдуть туди, бо їм потрібні гроші. Вони там заробляють» (У-УСК-Р-8).*

- **Відсутність хороших учителів** (*«Некоторых учителей надо, может, вообще менять» (У-УСК-Р-4).*

- **Відсутність мотивації з боку учнів** (*«Потому что если заставит ребенка учить украинский, у него нету интереса и он просто учит, потому что надо и просто забывает» (У-УСК-Р-5). «Можна перевести хоч усі предмети на українську мову, але якщо дитина не зацікавлена у вивченні цієї мови, то вона її не вивчить» (У-УСК-У-1).*

- **Невідповідність ЗНО шкільній програмі** («...є теми, які ми не потребуємо, а на них витрачається багато часу. Або, наприклад, коли ми готуємося до ЗНО, ми не використовуємо повний обсяг того, що ми вивчаємо на протязі років, від 5 класу» (У-УСК-У-1). «ЗНО надо оставить, но подходит по-другому, более лояльно. Потому что некоторые вопросы бессмысленны. Высокие требования, будто для филфака» (У-УСК-Р-4))

Респонденти з числа опитаних батьків учнів старших класів акцентують на таких причинах недостатнього рівня володіння українською мовою представниками національних меншин:

- **Відсутність хороших учителів** («Якщо ж вчитель заробітчанин від освіти, то діти відповідним чином знають. Результати цьогорічного ЗНО показали, що таких заробітчанин у нас достатньо багато» (У-Б-У-3)).

- **Відсутність мотивації з боку учнів** («Я не думаю, що причина в українській мові. Це просто неконкурентноспроможність, відірваність нашої освіти від ринку праці. Відсутність мотивації» (У-Б-У-2). «Якщо дитина бачить своє майбутнє в тому, що їй спілкування не потрібно» (У-Б-У-1)).

- **Обов'язковість ЗНО з української мови** («Я вважаю, що ЗНО взагалі не потрібне для всіх, воно має бути для тих, хто має бажання поступати у ВНЗ, треба знати складнопідрядне речення, складносурядне речення, а той, хто має мати свою ферму, той, що має фундамент заливати, то йому не треба розбирати ті речення» (У-Б-У-1)).

- **Невідповідність ЗНО шкільній програмі** («Дуже велика прірва між тим, що вони здають на ЗНО, між тим, що вони вивчають в школі і не відповідає тій програмі, по якій готують дітей у школі (У-Б-У-2). «...ті правила, які є в підручниках з української мови, наскільки я пам'ятаю, 5-6 клас, вони мають бути менші за обсягом. Можливо, мають бути трохи цікавішими тексти, які більше цікавлять дітей у XXI столітті. Бо в мене таке враження, що частина текстів ще з мого дитинства, ну, адаптована, звичайно, до незалежної України» (У-Б-У-3)).

- **Недостатньо переконливі перспективи в Україні, орієнтованість молоді на виїзд закордон** («Так, відсутність роботи, заробітку» (У-БУ-Р-1). «Знайти мотивацію, правильну мотивацію, щоб учні не виїжджали за кордон після закінчення школи» (У-Б-Р-2). «Ті, хто бажає їхати за кордон, їдуть не через незнання української мови, а в пошуках кращого життя, бо тут немає роботи або вона

низькооплачувана» (У-Б-Р-3). «Як раціонально мисляча людина, розумію, що поки що мабуть у нас немає світлого майбутнього і навіть саме навчання може посприяти якимось змінам в межах нашої держави» (У-Б-У-2).

Узагальнена в таблиці інформація (див. табл. 3) дає підстави для висновків, що найбільш вагомими причинами недостатнього рівня володіння державною мовою представниками національних меншин є: недостатньо переконливі перспективи в Україні (14 респондентів), орієнтованість молоді на виїзд закордон, відсутність мотивації з боку учнів (13 респондентів), невідповідність ЗНО шкільній програмі (5 респондентів) і відсутність хороших учителів (5 респондентів). Ці результати більш наочно представлені на рисунку 1.

Таблиця 3 - Причини недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин

	Керівництво шкіл	Вчителі української мови	Вчителі інших предметів	Учні старших класів	Батьки	Загальна кількість
Неможливість однаково добре володіти рідною (румунською) і державною (українською) мовами, мовна інтерференція	2	1	1	2		4
Різна кількість годин, відведена на вивчення предметів, винесених на ЗНО	1					1
Учнівський контингент	3					3
Відсутність хороших учителів	2		1	1	1	5
Відсутність мотивації з боку учнів	5	2	2	2	2	13
Обов'язковість ЗНО з української мови	1		2		1	4
Недостатньо переконливі перспективи в Україні, орієнтованість молоді на виїзд закордон	3		4	3	4	14
Відсутність зацікавленості з боку родини	3					3
Відсутність мотивації учителів викладати українською мовою	1					1
Невідповідність ЗНО шкільній програмі	1			2	2	5

Рис. 1. Причини недостатнього рівня володіння державною мовою представниками національних меншин

Шляхи розв'язання проблеми недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин

Учасниками інтерв'ю були запропоновані шляхи розв'язання проблеми недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин. Серед шляхів, запропонованих директорами українських шкіл та вчителями (як української мови, так і інших предметів) переважають такі:

- **Самоосвіта і заняття з репетитором** («Вчителі, які викладають, точно знають, що дитина піде до репетитора і видасть ту інформацію, що треба» (О-КШ-У-2). «Це створено для того, щоб дитина більше додатково займалася самоосвітою, більше приділяла самоосвіті, або платила гроші для того, щоб з нею займалися репетиторством» (О-КШ-У-5). «У місті дитина готується ще додатково і налаштована куди буде йти. Працюють над собою, над знаннями» (О-ВУМ-Р-1).

- **Психологічна підготовка учнів, встановлення і дотримання правил** («Встановити певні правила і людина мала би знати, що вона до того йде. Будь-де, де би ти не з'явився, ти маєш писати резюме українською, ти пишеш звернення в будь-яку установу українською, заяву, так далі. Іншого виходу ти не маєш» (О-КШ-У-3)).

- **Збільшення кількості годин на вивчення української мови** («Ми мову підсилюємо, даємо її з варіативної частини, хоча би годинку-дві щоб підготувати випускників до ЗНО» (О-КШ-У-3)). «Ну дивіться, якщо в

наступному навчальному році в першому класі буде 5 год. укр. мови, то це добре, якщо з варіативною складовою ми можемо ще додати, то це краще» (О-КШ-Р-1). «Їм зручніше своєю мовою, але щодо української, - треба збільшувати кількість годин мови та літератури на тиждень» (О-ВУМ-Р-1). «Мені здається, що треба збільшувати кількість годин української мови і літератури. І наші деякі предмети викладати українською мовою» (О-ВІП-Р-2).

- **Підвищення якості життя в Україні** («Має бути обов'язково забезпечення роботою, якісь пільги роботодавцям, щоб зріс сам рівень життя у нас в Україні, відповідно люди будуть тягнутися до тої держави, в якій вони живуть (О-КШ-У-4)).

- **Професійно-технічна освіта після закінчення 9 класу** («Йти шукати професійну технічну освіту. Чому? Тому що не треба здавати ЗНО. Вони могли отримати без великих травмувань сертифікат, атестат про середню освіту і таким чином продовжувати освіту, далі продовжувати працювати уже за кордоном. У нас така ситуація» (О-КШ-У-4). «Зараз така сама ситуація, якщо минулого року закінчило 40, 5 пішло в університет, а решта в коледжі, в технікуми, декілька в училище, то я бачу той самий відсоток. Просто іде рівень володіння українською мовою, рівень сертифікату, але ж не всім дано вчитись в університетах» (О-КШ-Р-1).

- **Навчання українською мовою з першого класу** («Я вважаю, що з 1 класу, це є загально для всіх, вони ж потім десь зустрічаються, перетинаються і потім, мені здається, бувають такі моменти, десь не то що стидуються, їм десь незручно стає, коли цей акцент, тому я кажу: хай вчать» (О-КШ-У-6). «Вони спілкуються краще, ніж я, бо вони почали вивчати українську мову з першого класу і на досить високому рівні державну мову, щоб спілкуватися, тут ніяких переешкод нема» (О-КШ-Р-3). «Українська мова має вивчатися з молодшої школи, хай готують, то не страшно, чим більше мов, тим розумніша дитина і тим більше має можливостей» (О-ВІП-Р-1).

- **Проведення позакласних та позашкільних заходів українською мовою** («Різні конкурси, позакласну роботу, які у нас проводяться двома мовами» (О-КШ-Р-1). «Я Вам скажу, що у нас батьки не проти. У нас були конкурси – «Співає родина» або пісні, присвячені Яремчуку, співали і батьки, і діти, разом. День матері так само заохочували батьків. Відкладали гроші і купили подарунки, батьки навіть не здогадалися, що вони таке роблять. Саме на українській мові» (О-ВУМ-

P-2). «Проводити в школі виховні заходи на українській мові. У нас пісенні конкурси разом з батьками проводяться, то вони співають українські пісні» (О-ВІП-Р-3).

- **Використання української мови в медіа і інтернет-просторі** (*«Треба фільми щоб були державною мовою перекладені. Ось, наприклад, комп'ютерні ігри лиш теж державною мовою. І комп'ютер, і телефон, і налаштування» (О-КШ-Р-1).* *«Це все Інтернет, від мобільного і все решта. У мене дитина змалку російською дивиться мультики, але в сім'ї ми російською не говоримо» (О-ВУМ-Р-1).* *«Ну, звичайно, що учнів привертає все сучасне, використання технічних засобів, соціальні мережі, які треба розвивати в Україні, саме на українській мові, а не на російській мові» (О-ВУМ-Р-5).* *«Засоби масової інформації треба застосовувати. Телебачення те ж саме, тому що це десь більше таке аудітивне сприйняття мови» (О-ВІП-Р-4).* *«Це якісь україномовні сайти в Інтернеті, мультики, фільми, відеоігри, те, що цікавить дітей. Треба давати те, що їх цікавить» (О-ВІП-Р-5).* *«То по телебаченні треба на українській мові всьо, ну там є пару часов ті буковинські, як каже, але в основному так щоб в інтернеті, по телевізору, в газетах, постійно якщо всім, хочеш не хочеш прекрасно будеш знати мову, це моя думка, може вона не правильна, но...» (О-ВІП-Р-6)*

- **Курси з української мови для дітей і учителів** (*«Ці курси он-лайн для початкової ланки, бачу, що їм це допомагає, якщо б впровадити курси он-лайн підготовки для вчителів, що викладають в школах українську мову» (О-КШ-Р-1).* *«Збільшити вебінари на українській мові, тренінги...» (О-ВУМ-Р-5).* *«Якби хотіли допомогти, то зробіть кадри, зробіть так, щоб могли пройти перекваліфікацію, зробіть якісь курси» (О-ВІП-Р-1).* *«Я думаю, що ті вчителі, які не дуже володіють українською мовою, мають пройти якусь підготовку, можливо, навіть і не всі пройдуть, а ті, що володіють, то ще більше зростуть» (О-ВІП-Р-2)*

- **Спеціальна підготовка вчителів української мови для шкіл з викладанням мовами національних меншин** (*«Треба готувати вчителів української мови і літератури для шкіл національних меншин чи з румунською мовою викладання» (О-КШ-Р-2).*

- **Поступовий перехід до викладання українською** (*«Поступово, 60-70% у випускних класах, це, напевно буде, не болючий перехід, це на мою думку» (О-КШ-Р-3).* *«Можливо, це і правильно, поступовий перехід на викладання в румунських класах деяких предметів українською мовою. Можливо, це і правильно. Ну у нас в школі вже багато*

років предмети в румунських класах викладаються українською мовою» (О-ВІП-Р-4).

- **Матеріальне заохочення вчителів за викладання українською** («Треба доплати, якщо викладаєш українською» (О-КШ-Р-4). «Это долг каждого, но если взять прошлое, с преподаванием русского языка, они получали доплату 15%» (О-КШ-Р-5).

- **Пільги для випускників-представникам національних меншин** («...що так не можна, якісь пільги мають бути румуномовним» (О-ВУМ-Р-3).

- **Розвиток недільних шкіл** («Розвивайте свої культурні традиції, для цього є недільні школи. Для цього є позашкільні заняття, громади, які фінансуються тією самою Румунією, Польщею, Ізраїлем, Німеччиною, Канадою» (О-ВУМ-Р-4).

- **Надання вчителю права вибору підручника** («Дати можливість вчителю обрати підручники, а не спускати їх з міністерства освіти тендерами» (О-ВУМ-Р-4).

- **Створення освітніх центрів для випускників з українською мовою викладання** («Ну взяти навіть Чернівецьку область українські школи і румунські школи і якби створити такі центри, зараз створили такі громади на кожен громаду по одному вчителю не румуномовного, а україномовного, а вона так підходить і пояснює, щоб цим дітям було доступно» (О-ВІП-Р-1).

- **Запровадження двомовної системи на уроках** («Ще я прибічник білінгвальної системи (з використанням двох мов на уроці)» (О-ВІП-Р-3). «Мені кається, треба і на румунськ і на українськ, якось паралельно» (О-ВІП-Р-6).

До названих освітянами шляхів розв'язання проблеми недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин учні старших класів додають **необхідність покращення навчальної програми з української мови**: («Я вважаю, що треба покращити саму програму цього викладання. я вважаю, що варто деякі теми забрати з цієї програми для того, щоб учні могли краще підготуватися до ЗНО. То я вважаю, що не треба вчити 40 зайвих тем на такому самому рівні. Це забирає час (У-УСК-У-1)).

Батьки учнів старших класів підтримують ідеї про **необхідність запровадження двомовної освіти** («Білінгвальна освіта у нас проводиться на кожному, але нема в статуті, правильно, нема так афішовано, що в школі білінгвальна, але на сьогоднішній день і наші студенти, коли їдуть у Чернівці, то мало хто може відрізнити» (У-Б-Р-

2)); **необхідність покращення навчальної програми з української мови** («Я думаю, так. Знову ж таки, через специфіку самого ЗНО. Як воно складається. Самих уроків шкільних недостатньо» (У-Б-У-2)); **проведення позакласних та позашкільних заходів українською мовою** («Треба щоб працювало багато програм, заходів, інтерактивних ігор, квестів, які були би пов'язані з вивченням мови, використанням мови, поєднанням мови і культури» (У-Б-У-2)).

На основі систематизації даних, отриманих під час інтерв'ю, можна узагальнити шляхи розв'язання проблеми недостатнього рівня володіння українською мовою представниками національних меншин в Чернівецькій області (переважно румунської спільноти) (див. табл. 4).

Таблиця 4 - Шляхи розв'язання проблеми недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин

	Керівництво шкіл	Вчителі української мови	Вчителі інших предметів	Учні старших класів	Батьки	Всього
Самоосвіта і заняття з репетитором	2	1				3
Психологічна підготовка учнів, встановлення і дотримання правил	1					1
Збільшення кількості годин на вивчення української мови	2	2	1	1		4
Підвищення якості життя в Україні	1					1
Професійно-технічна освіта після закінчення 9 класу	2					2
Навчання українською мовою з першого класу	2		1	1		4
Проведення позакласних та позашкільних заходів українською мовою	1	2	1	2	1	7
Використання української мови в медіа і інтернет-просторі	1	2	3			6
Курси з української мови для дітей і учителів	1	1	2			4
Спеціальна підготовка вчителів української мови для шкіл з викладання мовами національних меншин	1	1				2
Поступовий перехід до викладання українською	1	1	1			2
Матеріальне заохочення вчителів за	2					2

викладання українською						
Розвиток недільних шкіл		1				1
Надання вчителю права вибору підручника		1				1
Створення освітніх центрів для випускників з українською мовою викладання			1			1
Запровадження двомовної системи на уроках			2		1	3
Покращення навчальної програми з української мови				1	2	3

Результати аналізу запропонованих учасниками інтерв'ю шляхів розв'язання проблеми недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин візуалізовані на рисунку 2.

Рис. 2. Шляхи розв'язання проблеми недостатнього володіння українською мовою представників національних меншин

Отже, викладене вище дає можливість виокремлення восьми найбільш дієвих, на думку учасників інтерв'ю, шляхів покращення

ситуації з недостатнім рівнем володіння державною мовою представників національних меншин у Чернівецькій області:

- Проведення позакласних та позашкільних заходів українською мовою;
- Використання української мови в медіа та інтернет-просторі;
- Збільшення кількості годин на вивчення української мови;
- Навчання українською мовою з першого класу;
- Курси з української мови для дітей і учителів;
- Самоосвіта і заняття з репетитором;
- Запровадження двомовної системи на уроках;
- Необхідність покращення навчальної програми з української мови.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу глибинних інтерв'ю з представниками керівництва шкіл та професійних ліцеїв, вчителями, батьками учнів та учнями старших класів м. Чернівці, смт. Герца та смт. Новоселиця встановлено, що найбільше опитаних (31) дали позитивну оцінку рівню викладання української мови в школах з викладанням мовами національних меншин (румунською), 6 опитаних визначили рівень як недостатній, а 3 не змогли дати визначеної відповіді. Всі опитані були переконані в необхідності володіння державною мовою на належному рівні. Така відповідь свідчить про ставлення до української мови як термінальної цінності, як до важливого маркера громадянської ідентичності.

Серед найбільш вагомих причин недостатнього рівня володіння учнями-представниками національних меншин державною мовою респондентами-освітянами (керівниками шкіл та вчителями) було названо: недостатньо переконливі перспективи в Україні; орієнтованість молоді на виїзд закордон, відсутність мотивації з боку учнів; невідповідність ЗНО шкільній програмі; відсутність хороших учителів. Крім того, серед причин відзначено такі: неможливість однаково добре володіти рідною (румунською) і державною (українською) мовами, мовна інтерференція; обов'язковість ЗНО з української мови; учнівський контингент; відсутність зацікавленості з боку родини; відсутність мотивації учителів викладати українською мовою; різна кількість годин, відведена на вивчення предметів, винесених на ЗНО. З означених позицій інструментальна роль української мови починає домінувати і навіть перебивати її сприйняття освітніми стейкхолдерами як безумовної державницької цінності.

Глибинні інтерв'ю стали підставою для виокремлення восьми найбільш дієвих, на думку респондентів, шляхів покращення ситуації з

недостатнім рівнем володіння державною мовою представників національних меншин у Чернівецькій області: проведення позакласних та позашкільних заходів українською мовою; використання української мови в медіа й інтернет-просторі; збільшення кількості годин на вивчення української мови; навчання українською мовою з першого класу; курси з української мови для дітей і учителів; самоосвіта і заняття з репетитором; запровадження двомовної системи на уроках; необхідність покращення навчальної програми з української мови.

Отже, незважаючи на належний стан викладання української мови в школах Чернівецької області, існує низка проблем, які потребують розв'язання, вимагають залучення зусиль як основних суб'єктів освіти, так і творців освітньої політики, представників адміністрації та громадськості. Дослідницькі результати дають підстави до висновку про амбівалентне ставлення до сприйняття і вивчення української мови представниками національних меншин області. Не відкидаючи значимості знання української мови як державної, мотивація до її вивчення освітніми стейкхолдерами знижується у зв'язку з невисокою оцінкою можливостей реалізації свого професійного потенціалу в Україні.

БІБЛІОГРАФІЯ

Звіт про роботу освітньої галузі у 2017 році / Департамент освіти і науки Чернівецької обласної державної адміністрації – Чернівці, 2017. – 85 с.

Inglehart R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton Univ. Press, Princeton

Костащук, І. (2004). До питання про етапи формування національного складу населення Чернівецької області. *Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис*, вип. 2 (10), 76-81.

Котвицька, К. (2017). Освітній максимум: як змінюються школи у селах і чому це важливо. – Режим доступу: <https://hubschools.platfor.ma/osvitniy-maksimum/> (access date 05.09.2017)

Медіна, Т., Варга, Н. (2017). Міграційні орієнтації випускників шкіл національних меншин пограничних регіонів Чернівецької та Закарпатської областей (за результатами фокус-груп), *Youth in Central and Eastern Europe Sociological Studies*. – 2017, № 1 (7), 6-21.

Про кількість та склад населення Чернівецької області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. - <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/chernivtsi/>

Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 №2145-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Регіональні дані ЗНО-2018. Український центр оцінювання якості освіти. – Режим доступу: zno.testportal.com.ua/stat/2018

Сокурянська, Л., Щудло, С. (2017). Підлітки у пограничному просторі: ціннісні орієнтації та життєві плани *Соціологія: теорія, методи, маркетинг* – 2017, № 4, 53-67.

Sokuryanska, L., Shchudlo, S. (2018). Youth Ludmila of the ukrainian borderland in the transition to the knowledge society: values, educational plans, visions of life success. Rocznik Lubuski, Tom 44, cz. 1, 2018, 91 – 107.

Транскрипти глибинних інтерв'ю, проведених Українською асоціацією дослідників освіти в межах проекту «Сприяння міжкультурному діалогу щодо вивчення української мови представниками національних меншин у Чернівецькій області», реалізованому авторами статті у травні – листопаді 2018 року в рамках проекту "Просування реформ в регіони" Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) та "Європейської правди" за сприяння Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження»

Шевченко, С. (2016). Організація навчального процесу у школах національних меншин в умовах незалежної України (1991-1997 рр. ХХ ст). Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна, 21 (2–2016), частина 1, 205-215.

Додаток 1.

Кодування учасників глибинних інтерв'ю

№	Група	Категорія респондентів	Школи з укр.мовою	Школи з мовами нац. меншин	Кодування	№ інтерв'юв загальному реєстрі
Освітняни (О)						
		Керівництво шкіл (КШ)				
1.	О	КШ	У		0-КШ-У-1	1
2.	О	КШ	У		0-КШ-У-2	19
3.	О	КШ	У		0-КШ-У-3	37
4.	О	КШ	У		0-КШ-У-4	55
5.	О	КШ	У		0-КШ-У-5	57
6.	О	КШ	У		0-КШ-У-6	62
7.	О	КШ		Р	0-КШ-Р-1	7
8.	О	КШ		Р	0-КШ-Р-2	17
9.	О	КШ		Р	0-КШ-Р-3	20
10.	О	КШ		Р	0-КШ-Р-4	23
11.	О	КШ		Р	0-КШ-Р-5	31
12.	О	КШ		Р	0-КШ-Р-6	40
		Вчителі української мови (ВУ)				
13.	О	ВУ		Р	О-ВУМ-Р-1	45
14.	О	ВУ		Р	О-ВУМ-Р-2	21
15.	О	ВУ		Р	О-ВУМ-Р-3	34
16.	О	ВУ		Р	О-ВУМ-Р-4	36
17.	О	ВУ		Р	О-ВУМ-Р-5	6

		Вчителі (викладачі) інших предметів (ВП)				
18.	О	ВП		Р	О-ВП-Р-1	18
19.	О	ВП		Р	О-ВП-Р-2	22
20.	О	ВП		Р	О-ВП-Р-3	24
21.	О	ВП	У		О-ВП-У-1	35
22.	О	ВП		Р	О-ВП-Р-4	42
23.	О	ВП		Р	О-ВП-Р-5	44
24.	О	ВП		Р	О-ВП-Р-6	51
25.	О	ВП	У		О-ВП-У-2	43
26.	О	ВП	У		О-ВП-У-3	69
		Управлінці				
27.	О	У			О-У-1	26
28.	О	У			О-У-2	27
29.	О	У			О-У-3	38
30.	О	У			О-У-4	49
31.	О	У			О-У-5	52
32.	О	У			О-У-6	58
33.	О	У			О-У-7	59
34.	О	У			О-У-8	60
Учні, студенти, батьки (У)						
		Учні старших класів (УСК)				
35.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-1	2
36.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-2	4
37.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-3	5
38.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-4	12
39.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-5	13
40.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-6	25
41.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-7	29
42.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-8	3
43.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-9	30
44.	У	УСК		Р	У-УСК-Р-10	11
45.	У	УСК	У		У-УСК-У-1	46
46.	У	УСК	У		У-УСК-У-2	47
		Батьки учнів (Б)				
47.	У	Б		Р	У-Б-Р-1	32
48.	У	Б		Р	У-Б-Р-2	33
49.	У	Б		Р	У-Б-Р-3	41
50.	У	Б	У		У-Б-У-1	50
51.	У	Б	У		У-Б-У-2	56
52.	У	Б	У		У-Б-У-3	64
		Студенти				

53.	У	С			У-С-1	8
54.	У	С			У-С-2	9
55.	У	С			У-С-3	10
56.	У	С			У-С-4	14
57.	У	С			У-С-5	15
58.	У	С			У-С-6	16
Громада (політики, культурні товариства, роботодавці) (Г)						
59.		Політики (П)				
60.	Г	П			Г-П-1	39
61.	Г	П			Г-П-2	63
62.	Г	П			Г-П-3	65
		Культурні товариства (КТ)				
63.	Г	КТ			Г-КТ-1	28
64.	Г	КТ			Г-КТ-2	48
65.	Г	КТ			Г-КТ-3	53
66.	Г	КТ			Г-КТ-4	61
67.	Г	КТ			Г-КТ-5	67
68.	Г	КТ			Г-КТ-6	70
		Роботодавці (Р)				
69.	Г	Р			Г-Р-1	66
70.	Г	Р			Г-Р-2	68

LANGUAGE OF INSTRUCTION OF NATIONAL MINORITIES IN CHERNIVTSI REGION: THE UKRAINIAN LANGUAGE INSTRUMENTAL OR AXIOLOGY FUNCTIONS

Svitlana Shchudlo – Doctor of Sociology, Professor, Chair of Law, Sociology and Political Science Department, Drohobych Ivan Franko Pavlo State Pedagogical University, the President of Ukrainian Educational Research Association.

Research interests: sociology of education, education reform, sociology of youth, youth in risk society.

E-mail: svitlana.shchudlo@gmail.com

Oksana Zabolotna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Foreign Languages Faculty, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, the Vice-President of Ukrainian Educational Research Association.

Research interests: comparative education, ESL teaching methodology, alternative education.

E-mail: oxana.zabolotna@gmail.com

Medina Tetyana – Candidate of Sociology, Associate Professor of the Department of Sociology and Local Government, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, the member of Ukrainian Educational Research Association.

Research interests: sociology of education, sociology of the family, sociology of youth, gender studies.

E-mail: medina.tetiana@gmail.com